

دکتر محمدرضا سعیدی دانش آموخته تاریخ و مطالعات سیاسی و اسلامی؛

تحلیل و ریشه‌شناسی ضرب‌المثل «همدان شهر منه، یک تومن هم یک تومنه» و نقش آن در پذیرش پول کاغذی در ایران

ضرب‌المثل‌ها بازتابی از تاریخ، فرهنگ و تجربه‌های اجتماعی جوامع هستند. ضرب‌المثل «همدان شهر منه، یک تومن هم یک تومنه» در فرهنگ عامیانه ایران جایگاه ویژه‌ای دارد و به مفاهیم متعددی از جمله ارزش پول و هویت مکانی اشاره دارد.

به گزارش خبرنگاران گروه فرهنگ، هنر و رسانه خبرگزاری گزارش خبر، ضرب‌المثل‌ها بازتابی از تاریخ، فرهنگ و تجربه‌های اجتماعی جوامع هستند. ضرب‌المثل «همدان شهر منه، یک تومن هم یک تومنه» در فرهنگ عامیانه ایران جایگاه ویژه‌ای دارد و به مفاهیم متعددی از جمله ارزش پول و هویت مکانی اشاره دارد. این مقاله ضمن بررسی پیشینه و معناشناسی این ضرب‌المثل، ارتباط آن را با پذیرش پول کاغذی در دوره قاجار مورد تحلیل قرار می‌دهد. بررسی تاریخی نشان می‌دهد که دولت‌های وقت برای جلب اعتماد عمومی نسبت به پول کاغذی، از تبلیغات زبانی و حتی ضرب‌المثل‌ها استفاده کرده‌اند تا مردم را به پذیرش ارزش رسمی اسکناس متقاعد کنند.

ضرب‌المثل‌ها بخش مهمی از گنجینه زبانی یک ملت را تشکیل می‌دهند و اغلب بیانگر باورها، هنجارها و تجربه‌های تاریخی یک جامعه هستند (دهخدا ۱۳۸۶). در این میان، ضرب‌المثل «همدان شهر منه، یک تومن هم یک تومنه» مفهومی دوگانه دارد: نخست، تأکید بر ارزش زادگاه فرد (همدان) و دوم، تأکید بر ثبات و اهمیت پول، که در برهه‌ای از تاریخ ایران می‌توان آن را در ارتباط با فرآیند پذیرش پول کاغذی نیز تفسیر کرد.

ریشه‌شناسی و معناشناسی ضرب‌المثل

این ضرب‌المثل از دو بخش تشکیل شده است:

۱. «همدان شهر منه»: این جمله تأکیدی بر افتخار به زادگاه است. در فرهنگ ایرانی، نسبت دادن خود به یک شهر نمادی از هویت و پیوند عاطفی با زادگاه محسوب می‌شود (میرحیدر ۱۳۷۵).

۲. «یک تومن هم یک تومنه»: این جمله بر مفهوم ثبات ارزش پول تأکید دارد و بیانگر این است که هر مقدار پول، حتی کم، ارزش خود را دارد.

ارتباط این ضرب‌المثل با تاریخ اقتصادی ایران، به‌ویژه دوره‌ای که پول کاغذی رواج یافت، قابل بررسی است.

پذیرش پول کاغذی در ایران و نقش فرهنگ عامه

در ایران، نخستین اسکناس‌ها در دوران قاجار و با تأسیس بانک شاهنشاهی ایران (۱۸۸۹ م / ۱۲۶۷ ش) منتشر شدند. اما پذیرش پول کاغذی در ابتدا با مقاومت روبه‌رو شد، زیرا مردم ایران که به سکه‌های نقره و طلا عادت داشتند، به ارزش اسکناس اعتماد نداشتند (نوابی ۱۳۷۰).

مقاومت در برابر پول کاغذی

از آنجا که سکه‌های فلزی ارزش ذاتی داشتند، مردم تصور می‌کردند که پول کاغذی فاقد ارزش واقعی است و فقط یک برگه بی‌ارزش است. در نتیجه، دولت‌ها مجبور شدند از راهکارهای مختلف برای جلب اعتماد عمومی استفاده کنند. یکی از این راهکارها، ایجاد تبلیغات زبانی و حتی ضرب‌المثل‌ها بود.

نقش ضرب‌المثل در پذیرش اسکناس

تلاش برای تثبیت ارزش اسکناس ممکن است در شکل‌گیری یا رواج ضرب‌المثل‌هایی مانند «یک تومن هم یک تومنه» نقش داشته باشد. این جمله به مردم یادآوری می‌کرد که یک تومان چه در قالب سکه و چه به صورت اسکناس، همچنان ارزش خود را دارد. در نتیجه، این ضرب‌المثل می‌توانست بخشی از تلاش‌های فرهنگی برای پذیرش تدریجی پول کاغذی در ایران باشد.

تحلیل اجتماعی و اقتصادی ضرب‌المثل

۱. بُعد اجتماعی: این ضرب‌المثل به‌طور ضمنی به نقش اعتماد عمومی در نظام اقتصادی اشاره دارد. ارزش پول نه تنها به جنس آن، بلکه به اعتماد جامعه به دولت و نظام مالی بستگی دارد (کاتوزیان ۱۳۸۱).

۲. بُعد اقتصادی: تثبیت ارزش اسکناس در برابر سکه‌های فلزی، فرآیندی تدریجی بود که نیازمند پشتیبانی فرهنگی و زبانی بود. در این مسیر، مفاهیم

فرهنگی و ادبی مانند ضرب‌المثل‌ها می‌توانستند در پذیرش عمومی نقش ایفا کنند.

نتیجه‌گیری

ضرب‌المثل «همدان شهر منه، یک تومن هم یک تومنه» از دو منظر قابل بررسی است: نخست، تأکید بر افتخار به زادگاه و دوم، تأکید بر ارزش پول و تثبیت آن در ذهن مردم. از لحاظ تاریخی، این ضرب‌المثل ممکن است در دوره‌ای که دولت‌های ایران تلاش داشتند مردم را به پذیرش پول کاغذی متقاعد کنند، رواج بیشتری یافته باشد. این مسأله نشان می‌دهد که چگونه زبان و فرهنگ عامه می‌توانند نقش مؤثری در تحولات اقتصادی و اجتماعی ایفا کنند.

منابع

دهخدا، علی‌اکبر. ۱۳۸۶. امثال و حکم. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

کاتوزیان، محمدعلی. ۱۳۸۱. اقتصاد سیاسی ایران. تهران: نشر مرکز.

میرحیدر، بهرام. ۱۳۷۵. جغرافیای تاریخی ایران. تهران: انتشارات سمت.

نوایی، عبدالحسین. ۱۳۷۰. تاریخ قاجاریه. تهران: نشر علم.

یوسفی، غلامرضا. ۱۳۹۲. پول و بانکداری در ایران. تهران: نشر نی.